

WILHELM BUSCH

1832—1908

A mult században Németország három nagy festő életművével írta be nevét a nyugati kultúra történetébe. E három nagyszerű művész Adolf Menzel, Wilhelm Leibl és Wilhelm Busch volt. Menzel már életében eljutott a híresség csúcspontjára: a császári kegy és a hívatott művészi kritika emelte őt oda. A „kis excellenciás” úr valóban fejedelme volt a piktúrának és ha élete erősen polgárius jelleget mutatott mindvégig, ez nem volt más-kép az öreg Vilmos császárnál és vaskancellárjánál sem. Leibl nem ért el oly magas kort, mint Menzel, de már halálakor tudta Németország, hogy ritka nagy művészt veszített el benne. Vérbeli piktor volt, aki a szín és vonal világát sohasem lépte túl. Nem volt elmélete vagy világnézete, csak látni tudott és a tónusok gazdag nyelvén beszélni. A polgári társadalom szépségideálját nálánál ragyogóbban senki sem tudta kifejezni Németországban. Művészi rendkívüliségét jellemzi az is, hogy érdektelen vagy fáradt munka egy sem maradt utána. Wilhelm Buscht, a XIX. század német művészetének harmadik nagyságát csak most, születésének századik évfordulójával, vonultatják be a halhatatlanok pantheonjába. Emberi és művészi értékét a kritika csak most találta igazán aransúlyúnak és eléggé meg sem becsülhetőnek a nemzeti dicsőség szolgálatában. Ennek az értékelésnek különösképen Busch hallatlan népszerűsége állott eddig az útjában. Verses rajzkönyveivel, bölcs és fanyar humorával, gazdag ötletességével és kifogyhatatlan fantáziájával annyira közel jutott mindenki szívéhez, hogy rajon-

gói nem is értek rá azon gondolkodni, vajjon megilleti-e a közvetlenség mesterét a nagyság címe is. Mintha Busch lényé is eleve tiltakozott volna az ilyen fölértékelés ellen. Hiszen azért tréfálkozott annyit mindenféle nagyképűségen, mert borzongató érzés lett volna számára „tekintély”-nek látszani és azok táborába kerülni, akik elől egy német kisváros magányába vonult vissza egész életére.

Wilhelm Buscht ma már historikus szemmel nézi a művészettörténet. Egy felszabadult és erejének tudatában magát függetlennek érző polgári társadalom nagyszerű hajtása volt egész művésze. Annyi kincs igazság él benne és annyi ponton szövdődik át a XIX. század kultúrájába, hogy erről rövid összefoglalásban megemlékezni igen nehéz dolog. A fogalmak világába nehezen zárható be ennek a bizsergetően eleven és sokrétegű művészetnek világa. Mégis illő, hogy a centennárium alkalmával számot adjunk arról, mit jelent Busch munkássága annak, aki hisz a szellemi értékek marandóságában. Kezdjük Busch rajzolóművészetének elemzésével, azokkal a munkákkal, melyeket jobb szó híján karikatúráknak kell neveznünk. Eredetisége ezekben kétségtelen (egyek kritikusan fölfedezni vélik, hogy a svájci Rodolphe Töpfer hatott rá); és csak távolról állítható párhuzamba a francia Daumier-vel. Mindkettőjükre áll, hogy a vonal aforisztikus művészei, a sűrítés mesteri voltak. Rajzukban semmi felesleges nincs. Daumier, aki köre és fára rajzolt, anyagszerűbben gondolkozott, mint Busch, a tollrajz gondtalan világcsavargója. De ha koncentrátságban is

egyező a világuk, tartalomban erősen elütnek egymástól. Daumier harcos lélek volt és a politika felé húzott; Busch ellenkezőleg nyugodtan szemlélte a dolgok folyását, helyt adva lelkében a kételkedés filozófiájának. Daumier rajzaiban összeszűkül az élet, mert valami maró érzés hatotta át, Busch rajzaiban tág lett a világ és ezer fonákságnak adott kedves és mulatságos búvóhelyet. Ezért kellett a művésznak állandóan szavakat, tréfás rímeket keresnie a rajzokhoz, mert a vonalak ritmussával egymagában nem bírta volna kifejezni, amit látott. Wagner csinálta operáinak jellemzésére a „Gesamtkunstwerk“ szót, kifejezni akarván, hogy zenét, költészetet és színpadot teremtett eggyé. Nos, Busch mulatságos rajztörténetei ilyen „Gesamtkunstwerk“-et jelentenek és a kritika helyes megérzésére vall, hogy pillanatig sem habozott, amikor Busch munkásságát mégis a képzőművészet értékei közé sorozta.

Busch neve ma egy műfaj neve. Nélküle nem keletkeztek volna ama folyóiratok, melyek állandó slágere az úgynevezett sorozatrajz volt. Előbb Németország tette a magáévá ezt a műfajt, majd az angolszász népek vették fel a kicsinyek és nagyok mulattatására. Az amerikai humoros rajz Busch nélkül el sem képzelhető. Igaz, hogy ott azután el is laposodott ez a tréfás jókedv; elsőkélyesedett, mint minden idea, mely Európából átkelt az óceánon. Legutóbb a filmbe is bevonult a Busch-rajz kóbor szelleme.

Otthon, Németországban egy másik Buschról is tud a művészettörténet. Se-reg képe és rajza maradt fenn, mely nem készült a sokszorosítás molochja számára. Kedvtelésében önmagának csinálta, áruba jóformán sohasem bocsátotta őket és halála után a rokonság és jóbarátok birtokában voltak. Ezek a munkák nagy meglepetést jelentettek, mikor a szakkritika elé kerültek. Fölfedezték a nem humoros Buscht, az igazi piktor, aki „ötlet nélkül“ is tudott alkotni. Ezek a munkák egyszerűen azt bizonyították, hogy a rajzolás és festés elemi életnyilvánulás volt Buschnál, amihez eszének és filozófiájának köze nem volt, csak biztosszemű látásának. Olajfestményeiben kolorisztikus problémák foglalkoztatták és bár újat nem talált, mindig igen eredeti hatást tudott elérni; talán azért, mert igen közel hozta a szemlélőhöz a tárgyakat és eleven közvetlenséggel fogta meg azokat. Rajzai között pedig találtak olyan lapokat, melyek rembrandti egyszerűséggel regisztrálták a világot és ép puritán erejüknél fogva már nem voltak genreszerűek. Sajnos, ezeknek — összességükben — még nem akadt kiadójuk, bár elszórtan már reprodukálták őket. Elégge sajnáltnivaló tény ez Németországban, ahol sok mindenre vállalkoztak már a kiadók. Talán a centenáriumi alkalmából megszületik a sok populáris Busch-könyv mellett a nagy Busch-editio, mely ezeket a rajzokat teljességükben mutatja be a világnak.

EISLER MIHÁLY JÓZSEF DR.

WILHELM BUSCH: Napoléon Waterlónál